

Женското дружество „Възпитание“ и Ученолюбивата дружина.

Така промените от социално-икономически, демографски, културно-просветен характер⁶, взаимно проникващи се, създават условията за възникване на различни организационни форми, чрез които се обединяват и насочват усилията на българското население в Карлово за национална самостоятелност.

При тези условия, в такава обстановка и атмосфера живее и се формира и бъдещият Апостол. От една страна като личност, върху която влияят всички тези възрожденски процеси, и от друга - сам участник (активна страна) в различните прояви на обществения живот в града и в района - първо младият дякон Игнатий, след това Войняговският учител и накрая създателя на Вътрешната революционна организация (ВРО).

Този бегъл преглед на активирането на възрожденските прояви сред българите в Карлово по това време показва, че създаването на революционния комитет от Васил Левски не е случаен факт, не става върху бяло поле, а за неговото реализиране са налице необходими условия, предпоставки. И ако гореспоменатите процеси, прояви, организации са едно явно (легално) проявление на активизирането на българския народностен елемент в града и района, то съществуват, макар и твърде оскъдни, данни и за тайни организации, предшестващи комитета в Карлово, и поставящи си за цел националното освобождение. Макар и да се съдържат само в мемоарни източници, те дават основание за наличието на организационни структури преди комитета от 1869 г., наричани различно - „комитет“, „братство“, но повечето без да сочат точна година.

Сведение за такъв комитет, наречен „Подбалкански“, се съдържа в автобиографични бележки на йеромонах Геннадий (по-късно игумен на Драгалевския манастир), съпътстващи негова Молба до Народното събрание от 30.X.1893 г. за пенсия⁷. Без да е хронологически определено, йеромонах Геннадий пише: „С него наедно и с някои младежи устроихме така наречения Подбалкански комитет и прекарвахме в постоянни агитации, до когато Раковски повика дякона у Букурещ“⁸.

Васил Генчев Карауванов (първи братовчед на Левски и деец на Карловския революционен комитет) в своите спомени⁹ говори за „Карловски младежки революционен кръжец“ от десет души, които дава поименно, основан през лятото на 1865 г., просъществувал до създаването на революционния комитет от Васил Левски, когато всички негови членове стават членове на новия комитет. Според Васил Карауванов този кръжец няма активна бунтовна дейност, а се насочва към просветно-политическа подготовка на младежите от Карлово за предстоящата борба.

За срещи, сбирки, разговори на Васил Левски с други карловски младежи - съмишленици - през времето, когато пребивава в Карлово (след завръщането от Стара Загора до Легията; след Легията, когато е учител във Войнягово) става дума и в по-късни спомени, събирани от Г. Гинин, Ст. Каракостов, Н. Славчев, Г. Станев, Хр. Фъргов. В повечето от тях се споменава за двамата верни другари на Левски Иван Тюрето и Христо Пулев, които са хвърлени в затвора във Вудин още през 1867 г., които той търси при преминаването си с четата на Панайот Хитов.

За тайна организация или т.нар. „тайно братство“ съществуват данни и за с. Войнягово по време на учителствуването, а Цветана Павловска счита, че „Такива тайни братства имало в повечето български селища в Стремската долина“¹⁰.

Макар и твърде абстрактни, неопределени във времето, в някои случаи черпени от доста късни спомени, тези данни са необходими, тъй като без тях възникването на комитет в Карлово през 1869 г. като звено на ВРО остава в голяма степен необяснено. Това са именно неговите предходници - кръг от приятели, съмишленици, организирани групи под различни имена - „комитет“, „кръжец“ или „братство“, главно за просветна,